

K DLHODOBÝM PROBLÉMOM SLOVENSKEHO A UKRAJINSKEHO SYSTÉMU ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI

On Long-term Problems of Slovak and Ukrainian Healthcare Systems

Matej Martovič

Abstrakt:

Zdravotníctvo je jednou z kľúčových oblastí národných politík. Krajiny sa snažia zlepšiť zdravotný stav obyvateľstva, pričom vynakladajú verejné prostriedky na zlepšenie zdravotníctva. Systém zdravotníctva na Slovensku pred rokom 1989 bol založený na podobnej myšlienke ako v ZSSR, do ktorého patrila aj Ukrajina. Ukrajina má však dnes veľké problémy v oblasti zdravotníctva, ktoré sa odrážajú napríklad na celkom zdraví obyvateľstva, či úmrtnosti obyvateľstva. Slovensko taktiež nepatrí medzi lídrov v kvalite zdravotníctva, môžeme však povedať, že zdravie obyvateľstva nie je v žiadnom smere ohrozené. Nevyhnutné je však v oboch krajinách urobiť potrebné reformy, ktoré systém zdravotníctva priblížia k západným krajinám. Autor vychádza z predpokladu, že súčasný stav slovenského a ukrajinského zdravotníctva súvisí aj s ekonomickou výkonnosťou oboch krajín a politickou situáciou.

Kľúčové slová:

zdravie obyvateľstva, Slovensko, Ukrajina, systém zdravotníctva.

Abstract:

Healthcare is one of the key areas of national policy. Countries try to secure a better health status of their population, spending substantial public financial resources to improve healthcare. Healthcare system in Slovakia before 1989 was based on similar principles as in case of the USSR (Ukraine was, of course, a part of the Soviet Union back then). However, Ukraine now has major problems in the health sector that manifest themselves, for example, in terms of overall health status of the population and mortality. Slovakia does not belong among the European leaders in quality of healthcare either; we can say, however, that public health in Slovakia is not compromised in any way. In both countries, it is necessary to push crucial reforms to the healthcare system in order to take a step closer to Western countries and their healthcare policies. The author works with a basic assumption that the current state of Slovak and Ukrainian healthcare systems is related to the economic performance of both countries and their political situation.

Key words:

public health, Slovakia, Ukraine, healthcare system.

1 Východiská hodnotenia slovenského systému zdravotnej starostlivosti

Jedným z rozlišovacích kritérií skutočnej vyspelosti krajiny je posúdenie úspešnosti jej lídrov a politických špičiek v oblasti riešenia sociálnych problémov obyvateľstva, ale aj zvyšovania kvalitatívnej úrovne vzdelávania a poskytovania zdravotníckej starostlivosti. Práve oblasti vzdelávania a zdravotníctva sú často predmetom politickej ako aj spoločenskej diskusie. Treba kriticky priznať, že Slovenská republika v priestore EÚ nepatrí medzi krajiny, ktoré sa vyznačujú najvyššou úrovňou zdravotníctva; dostáva sa skôr na posledné priečky súvisiacich komparatívnych

hodnotení. Čo sa týka podielu HDP vynaloženého na zdravotníctvo, tak Slovenská republika investuje balík financií, ktorý je porovnateľný s priemerom EÚ. Treba však povedať, že napriek všeobecne nízkym hodnoteniam nášho zdravotníctva v kontexte Európskej únie, dokáže krajina plnohodnotne zabezpečovať svojim občanom základnú zdravotnú starostlivosť a zdravie obyvateľstva nie je signifikantne ohrozené.

Medzinárodný kontext politiky v oblasti zdravotníctva vyzdvihuje aj WHO, ktorá spoločne s 53 členskými štátmi z európskeho regiónu odsúhlasila spoločný politický rámec – Zdravie 2020.¹ Celý koncept hovorí o zvyšovaní kvality zdravia a dostupnosti zdravotníckych služieb. Spoločnými cieľmi sú:

- zlepšiť zdravotný stav a prosperitu populácie;
- znížiť zdravotné nerovnosti;
- posilniť verejné zdravie;
- zaistiť, aby zdravotné systémy orientované na ľudí boli univerzálne, udržateľné, spravodlivé a vysoko kvalitné.²

Jednou z krajín mimo EÚ, ktoré túto stratégiu prijali, je aj Ukrajina. Okrem cieľov má tento dokument štyri hlavné priority v oblastiach politickej činnosti, ktoré sú síce nezávislé, no zároveň sú navzájom prepojené a podporujú sa. Týmito prioritami sú:

- investovať do zdravia v celoživotnom prístupe a v posilňovaní ľudí;
- riešiť hlavné zdravotné problémy v regióne, ako sú napríklad neprenosné a prenosné ochorenia;
- posilňovať systémy zdravotnej starostlivosti orientované na ľudí, kapacity verejného zdravotníctva a pripravenosť, dohľadanie a reakcie na stav núdze;
- vytvárať pružné komunity a podporné prostredie.³

Celá stratégia sa opiera o viacero ďalších priorít, ktoré majú odrážať aj špecifiká krajín, ktoré podpísali stratégiu Zdravie 2020. Dokument (ako aj samotná stratégia) sa snaží zlepšiť celkovú úroveň zdravia obyvateľstva a zdravotníctva v európskom regióne. Výkonnosť a kvalitu zdravotníctva meria aj OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj), pričom Slovenska republika je členom danej organizácie. Ukrajina však naopak nie je členom OECD; je veľmi ťažké vykonávať porovnávacie štúdie kvality zdravotníctva nečlenských krajín OECD a krajinami OECD.

2 Lídri EÚ v poskytovaní zdravotnej starostlivosti

V EÚ máme mnoho pozitívnych vzorov reforiem zdravotníctva, resp. zdravotníckych systémov. Ak sa oprieme o jednotlivé hodnotenia a štatistiky, najlepší systém zdravotníctva v EÚ, ako aj spomedzi krajín OECD, má Holandsko.

Holandsko

V ostatných rokoch systém zdravotnej starostlivosti v Holandsku prešiel výraznou reformou pričom sa významne znížil vplyv štátu na zdravotníctvo. Úloha štátu je len regulovať základné pravidlá a dohliadať na ich dodržiavanie. Od 1. januára 2006 je zdravotné poistenie založené

¹ SYTENKO, O. R., KUCHERENKO, N. T., SMIRNOVA, T. M.: Modern Problems of Health Care System of Ukraine. In *Bulletin of Social Hygiene and Health Protection Organization of Ukraine*, 2014, roč. 61, č. 3, s. 27-31.

² SYTENKO, O. R., KUCHERENKO, N. T., SMIRNOVA, T. M.: Modern Problems of Health Care System of Ukraine. In *Bulletin of Social Hygiene and Health Protection Organization of Ukraine*, 2014, roč. 61, č. 3, s. 27-31.

³ SYTENKO, O. R., KUCHERENKO, N. T., SMIRNOVA, T. M.: Modern Problems of Health Care System of Ukraine. In *Bulletin of Social Hygiene and Health Protection Organization of Ukraine*, 2014, roč. 61, č. 3, s. 27-31.

na princípe výsostne súkromného (komerčného) zdravotného poistenia. Zdravotné poistenie je však v Holandsku povinné. Zaujímavý je systém nemocníc a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, z ktorých väčšina je taktiež v súkromnom vlastníctve. Mnoho z nich má formu neziskových organizácií.⁴ Nemocnice sú – rovnako ako zdravotné poisťovne – súkromné, pričom však netvorí zisk.

Francúzsko

Francúzsko sa v roku 2015 umiestnilo na ôsmom mieste spomedzi všetkých krajín EÚ v kvalite zdravotnej starostlivosti. Francúzsky systém je nastavený tak, že podporuje verejných ako aj súkromných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, pričom v krajine je dokopy približne 4 000 nemocníc. Najväčšiu skupinu tvoria súkromné nemocnice, nasledujú neziskové nemocnice a nakoniec verejné nemocnice, ktorých je približne 25 %.⁵ Podobne ako v Holandsku vidíme dominantné postavenie súkromných, resp. neziskových nemocníc v zdravotnom systéme krajiny. Vo Francúzsku je trh nemocníc nastavený na vysokú konkurenciu.

Nemecko

Nemecko sa v rámci prieskumu kvality zdravotníctva v roku 2015 umiestnilo na piatom mieste. V tejto krajine klesá podiel verejných nemocníc a stúpa podiel súkromných, pričom v roku 2012 bolo v Nemecku celkovo 2017 nemocníc. Po roku 1989 prebehla masívna investícia do nemocníc situovaných v bývalej NDR, pričom sa investovalo najmä do kapitálového vybavenia, aby sa priblížili či neskôr vyrovnali západným štandardom. Dnes v Nemecku existujú verejné nemocnice, súkromné nemocnice a nemocnice zriadené na základe verejno-súkromného partnerstva. Nemecko pritom išlo cestou privatizácie nemocníc. Táto krajina sa musela stotožniť s faktom, že systém zdravotníctva po opätovnom spojení rozdelenej krajiny a zmene politického režimu v NDR bolo treba zmeniť. Táto situácia je v istých ohľadoch podobná ako v prípade Ukrajiny, ktorá po rozpade Sovietskeho zväzu čelila mnohým problémom v oblasti financovania zdravotníctva, sociálnej starostlivosti a školstva. Práve Nemecko môže predstavovať pozitívny vzor, vďaka ktorému by Ukrajina mohla v tejto oblasti napredovať a zlepšovať súčasný stav.

3 Slovenský systém zdravotníctva a zdravotnícka starostlivosť na Ukrajine – krátke porovnanie

Systém zdravotníctva na **Slovensku** je regulovaný Ústavou SR, ako aj ďalšími zákonmi a príslušnými inštitúciami. Podľa Ústavy Slovenskej republiky má „každý občan právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon“.⁶ Ústava občanom Slovenskej republiky garantuje poskytovanie zdravotnej starostlivosti, avšak v oblasti kvality poskytovaných služieb je slovenské zdravotníctvo pod neustálou kritikou. Podľa štúdie Health Consumer Powerhouse (HCP) úroveň poskytovania zdravotnej starostlivosti na Slovensku neustále klesá (najnovšie údaje zo štúdie sa datujú do roku 2016). Slovensko sa umiestnilo na 24. mieste z 35 krajín Európy, kým susedná Česká republika skončila oveľa vyššie – na 13. mieste. Na druhej strane stojí prekvapujúci fakt, že výdavky z verejných prostriedkov na zdravotníctvo sú podľa

⁴ SZALAYOVÁ, A. *Systém zdravotnej starostlivosti v Holandsku*. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <<http://www.hpi.sk/2008/03/system-zdravotnej-starostlivosti-v-nbsp-holandsku/>>.

⁵ ONDRUŠ, P.: *Svetové zdravotnícke systémy v čase globalizácie*. 1. vydanie. Banská Bystrica : PRO, 2014, s.319 s.

⁶ *Ústava Slovenskej republiky (460/1992 Z.z.) z 1. septembra 1992*. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_20160302.pdf>.

Eurostatu spomedzi krajín Európskej únie najvyššie práve na Slovensku.⁷ Z toho vyplýva, že využívanie verejných zdrojov v zdravotníctve je neefektívne, rovnako ako aj samotné riadenie zdravotníctva. Napriek tomu, že výška podielu HDP vynaloženého na zdravotníctvo je takmer na priemere EÚ, v kvalite sme na posledných miestach. Je teda možné konštatovať, že aj napriek vysokému objemu financií máme problém s kvalitou poskytovanej zdravotnej starostlivosti.

Verejné zdravotníctvo na **Ukrajine** je vykonávané na základe zásad, ktoré sú uvedené v Ústave Ukrajiny, ako aj regulované ďalšou legislatívou, ktorá zaručuje každému právo na zdravotnú starostlivosť. Toto právo má byť poskytované prostredníctvom štátneho financovania, a to cez sociálne, ekonomické, lekárske a zdravotnícke preventívne programy. Podľa Ústavy by mala Ukrajina vytvoriť podmienky pre efektívnu a prístupnú zdravotnú starostlivosť všetkým občanom. Ukrajina však stále zápasí s „dedičstvom“ zdravotného systému po bývalom ZSSR. Prechod sociálno-ekonomických a politických systémov na trhové hospodárstvo spôsobil ukrajinskej verejnosti mnoho problémov v oblasti zdravotníctva, obzvlášť:

- pokles životnej úrovne a zhoršenie kvality života väčšiny obyvateľov;
- kritická demografická situácia;
- neuspokojivý stav zdravia obyvateľstva;
- nízka ekonomická efektívnosť využívania zdravotnej starostlivosti;
- chýbajúce finančné zdroje;
- nedokonalý systém odmeňovania lekárov a zdravotníckych pracovníkov;
- disproporcie v rozvoji ambulantnej a ústavnej zdravotnej starostlivosti;
- dlhodobé zdravotné následky jadrovej katastrofy v Černobyle.⁸

Situácia v oblasti zdravotníctva na Ukrajine je v súčasnosti alarmujúca. Ak vychádzame zo štatistických údajov, tak občania Ukrajiny žijú v priemere o 11 rokov menej ako ostatní Európania. K asi 80 % nadbytočných úmrtí dochádza vo veku 15 až 60 rokov, väčšinou na neprenosné ochorenia. Problém nie je v nízkom počte nemocníc, práve naopak. Ukrajina má o 40 % viac nemocničných lôžok ako je priemer krajín EÚ. Problémami sú najmä nedostatočná prevencia a neefektívna alokácia finančných prostriedkov. Ďalším problémom je aj rastúca korupcia v tomto odvetví. Úlohou reforiem bude zlepšiť zdravotnú starostlivosť obyvateľstva, zamerať sa na prevenciu a zhromaždiť relevantné zdroje, verejné a súkromné, ako aj národné a medzinárodné.

4 Záver

Ukrajina a Slovensko mali v minulosti podobné politické systémy, ktorých ideologické aspekty sa odzrkadľovali aj v systéme zdravotníctva. Po prechode z plánovaného hospodárstva na trhové hospodárstvo bolo v našich podmienkach potrebné riešiť aj zmenu systému zdravotníctva. Dnes na Slovensku možno badať čoraz výraznejší vstup súkromného sektora do zdravotníctva, pričom podiel súkromného vlastníctva v tejto oblasti neustále rastie. Ukrajina sa však zaoberá inými – a treba povedať, že nesmierne závažnými – problémami, a to zdravím obyvateľstva, ktoré je podľa štatistik v trvalom ohrození. Mnoho ďalších problémov krajiny (nejasná situácia v súvislosti s občianskou vojnou, nestabilný politický systém, verejné protesty, spoločenská rozpätosť), taktiež neprispieva k rastu ekonomiky, pričom práve tieto problémy nedovoľujú preniesť prioritu smerom k reformám v oblasti zdravotníctva.

⁷ KREMPANSKÝ, J.: *Slovensko sa prepadá v úrovni zdravotnej starostlivosti*. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <<http://domov.sme.sk/c/20079649/slovensko-sa-prepada-v-urovni-zdravotnej-starostlivosti.html>>.

⁸ SYTENKO, O. R., KUCHERENKO, N. T., SMIRNOVA, T. M.: Modern Problems of Health Care System of Ukraine. In *Bulletin of Social Hygiene and Health Protection Organization of Ukraine*, 2014, roč. 61, č. 3, s. 27-31. ISSN 1681-2786.

Z uvedeného môžeme vyvodit' fakt, že geograficky blízke krajiny s podobnou históriou a viac-menej paralelným vývojom politického systému vykazujú diametrálne rozdielne ukazovatele v oblasti zdravotníctva, ktoré vychádzajú najmä zo stavu zdravia obyvateľstva a v prípade Ukrajiny najmä z nestabilnej a vyhrotenej politickej situácie.

Literatúra a zdroje:

KREMPANSKÝ, J.: *Slovensko sa prepadá v úrovni zdravotnej starostlivosti*. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <<http://domov.sme.sk/c/20079649/slovensko-sa-prepada-v-urovni-zdravotnej-starostlivosti.html>>.

ONDRUŠ, P.: *Svetové zdravotnícke systémy v čase globalizácie*. 1. vydanie. Banská Bystrica : PRO, 2014.

SZALAYOVÁ, A. *Systém zdravotnej starostlivosti v Holandsku*. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <<http://www.hpi.sk/2008/03/system-zdravotnej-starostlivosti-v-nbsp-holandsku/>>.

SYTENKO, O. R., KUCHERENKO, N. T., SMIRNOVA, T. M.: Modern Problems of Health Care System of Ukraine. In *Bulletin of Social Hygiene and Health Protection Organization of Ukraine*, 2014, roč. 61, č. 3, s. 27-31. ISSN 1681-2786.

Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Z.z.) z 1. septembra 1992. [online]. [2016-12-12]. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_20160302.pdf>.

Kontaktné údaje:

Mgr. Matej Martovič
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta masmediálnej komunikácie
Nám. J. Herdu 2
917 01, Trnava
Slovensko
matej.martovic@fmk.sk